

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

BLENDED LEARNING AS A MEANS OF FORMING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS

У статті розглядаються питання застосування технології змішаного навчання (Blended Learning) з метою інтенсифікації навчання іноземної мови студентів майбутніх учителів, формування у них іноземної комунікативної компетентності, що забезпечує успішне спілкування між носіями різних мов та культур. Актуальність цієї статті пов'язана з тим, що трактування поняття «іноземна комунікативна компетентність» у науковій літературі характеризується неоднозначністю, що значною мірою ускладнює теоретичні узагальнення у цій сфері.

Наведено коротку характеристику поняття «іноземна комунікативна компетентність», доведено необхідність формування та вдосконалення іноземної комунікативної компетентності в сукупності її складових (теоретична складова, яка включає знання про специфіку функціонування мовних одиниць у мові, про види мовної діяльності та про види мовної діяльності; практична складова, яку формують мовні вміння у продуктивних (лист та говоріння) та рецептивних (читання та слухання) видах мовної діяльності).

Актуалізовано, що змішане навчання є найбільш логічним і природним кроком удосконалення традиційної моделі навчання у цілому, і формування іноземної компетентності майбутніх фахівців зокрема. Воно сприяє підвищенню ефективності навчання, оскільки відбувається не тільки аудиторна навчальна діяльність студента, а й постійна та регулярна самостійна робота з використанням сучасних програмних та технічних засобів в області ІКТ, що веде до неперервності освітнього процесу. Таке навчання активізує аналітичні здібності студентів та розвиває критичне мислення, сприяє розробці та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії у процесі навчання іноземної мови.

Ключові слова: іноземна комунікативна компетентність, змішане навчання, професійна діяльність, інтенсифікація навчання іноземної мови.

The article deals with the application of blended learning technology with the aim of intensifying foreign language learning among students of future teachers, forming their foreign language communicative competence, which ensures successful communication between speakers of different languages and cultures. The relevance of this article is due to the fact that the interpretation of the concept of "foreign language communicative competence" in the scientific literature is characterized by ambiguity, which greatly complicates theoretical generalizations in this area.

A brief description of the concept of "foreign language communicative competence" is provided, the need for the formation and improvement of foreign language communicative competence in the totality of its components is proven (the theoretical component, which includes knowledge about the specifics of the functioning of linguistic units in the language, about the types of language activities and about the types of language activities; the practical component, which is formed by language skills in productive (writing and speaking) and receptive (reading and listening) types of language activity). It has been updated that blended learning is the most logical and natural step in improving the traditional model of learning in general, and the formation of foreign language competence of future specialists in particular. It contributes to increasing the effectiveness of education, since not only classroom educational activity of the student takes place, but also constant and regular independent work using modern software and technical tools in the field of ICT, which leads to the continuity of the educational process. Such training activates the analytical abilities of students and develops critical thinking, contributes to the development and implementation of the individual educational trajectory in the process of learning a foreign language.

Key words: foreign language communicative competence, blended learning, professional activity, intensification of foreign language learning.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.33>

Яцишин О.М.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Малінка О.О.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Лобачук І.М.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Нові виклики, які постають перед закладами вищої освіти України, зумовлені вимогами суспільства щодо якості підготовки сучасних фахівців.

В умовах зростання функціональної значущості іноземних мов, викликаних тенденціями глобалізації та інтернаціоналізації, в останні десятиліття особливого значення набули питання комунікативного навчання іноземної мови у системі професійної освіти. Основна мета навчання іноземної мови у всіх її формах полягає у розвитку іноземної комунікативної компетентності майбутнього спеціаліста – учасника професійного спілкування іноземною мовою у науково-технічній, виробничій та освітній сфері.

Також слід зазначити, що в умовах війни та всесвітньої боротьби з пандемією важливим стає пошук таких форм навчання, які б задовольнили учасників освітнього процесу, забезпечили продуктивність та безпечність процесу отримання знань. Сучасний викладач має бути готовим до різних форм навчання, щоб максимально охопити всіх здобувачів освіти: і тих, хто навчається в аудиторії, і тих, хто такої можливості не має.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні аспекти формування комунікативної компетентності вивчали Н.Кузьміна, Л. Петровська, Н. Чепелева, Л. Биркун, Т. Сірик та ін. Зміст і структура іноземної професійної комуніка-

тивною компетентності були предметом вивчення Г. Архіпова, О. Павленко, Ю. Федоренко, Н. Чернова та ін. Проблеми ефективної організації та проведення навчальних занять в онлайн режимі в освітніх закладах, формування готовності майбутнього вчителя до використання дистанційних форм навчання були предметом наукових пошуків Р. Абалуєва, В. Бикова, В. Кухаренка Є. Полат, Н. Самолук, В. Солдаткиної та ін. Останнім часом з'явилися також дослідження (Т. Архіпова, Н. Бахмат, Г. Ткачук та ін.), в яких розкриваються окремі аспекти підготовки майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчанні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на значну вивченість теоретичних і практичних аспектів мовної підготовки фахівців, проблема формування іншомовної професійної компетентності майбутніх учителів в умовах змішаного навчання у науковій літературі представлена недостатньо.

Метою дослідження є аналіз теоретико-практичних аспектів застосування змішаного навчання у процесі формування у майбутніх учителів іншомовної професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Нині іноземна мова стає інструментом освіти і професійної діяльності, засобом подальшої самоосвіти та самовдосконалення. В єдності з культурою мови, що вивчається, вона являє собою одну з сутнісних характеристик об'єктивно-існуючого освітнього простору, отже, має бути направлена на розвиток адаптації, соціальної та професійної мобільності майбутнього фахівця. Іншомовна комунікативна компетентність стає в один ряд з професійною компетентністю, інтегрується з нею і суттєво впливає на успішність і конкурентоспроможність особистості випускника ЗВО на ринку праці.

Розглянемо деякі підходи науковців до визначення сутності досліджуваного феномена.

Так, Н. Бідюк визначає іншомовну комунікативну компетентність як сукупність знань, умінь, навичок, ставлень, цінностей, ініціатив та комунікативного досвіду особистості, які є необхідними для реалізації програм мовленнєвої поведінки у різних ситуаціях професійного і непрофесійного спілкування [2, с. 160].

І. Секрет тлумачить іншомовну професійну компетентність як інтегральну професійну якість особистості, високий рівень мовної освіти, які забезпечують готовність до продуктивної та ефективної діяльності з використанням комунікативних та інформативних можливостей іноземної мови [8].

Своєю чергою, Д. Демченко вважає, що професійна іншомовна компетентність – це професійно значуща інтегративна якість особистості, яка дозволяє творчо використовувати іноземну мову в практичній діяльності з розв'язання професійних проблем [3, с. 7].

Як бачимо, нині відсутнє єдине визначення терміна «іншомовна комунікативна компетентність». Найчастіше цей термін розуміється дослідниками як знання, якими мають опанувати студенти, а також вміння, якими вони повинні опанувати для використання у певних ситуаціях спілкування.

У структурі професійної іншомовної компетентності Г. Бондар виокремлює когнітивно-функціональний, мотиваційний та рефлексивний компоненти. Когнітивно-функціональний включає уміння роботи з інформацією (накопичення і аналіз, формування професійного тезауруса, засвоєння необхідних засобів вираження у вербальній і невербальній поведінці), а також сукупність умінь і навичок, необхідних для виконання професійних функцій. Мотиваційний компонент реалізується через задоволення комунікативно-пізнавальної потреби суб'єкта навчання. Рефлексивний - передбачає оцінку студентами результатів власного освітнього процесу, що, своєю чергою, є найважливішим механізмом досягнення якості освітнього процесу в цілому [1, с. 60].

У складі іншомовної комунікативної компетентності дослідники також виділяють:

- компенсаторну компетенцію – уміння вирішувати складну мовну ситуацію та досягати взаєморозуміння;

- дискурсивну компетенцію – здатність застосовувати норми мовлення у ході побудови логічного власного тексту, застосовуючи правильне тлумачення сенсу висловлювання;

- навчально-пізнавальну компетенцію (уміння навчатися);

- соціальну компетенцію – готовність людини взаємодіяти з представниками іншого лінгвокультурного суспільства [10, с. 74].

- Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у структурі іншомовної комунікативної компетентності виокремлюється:

- теоретична складова, яка включає знання про специфіку функціонування мовних одиниць у мові, про види мовленнєвої діяльності та про систему мови;

- практична складова, яку формують мовні вміння у продуктивних (письмо та говоріння) та рецептивних (читання та слухання) видах мовної діяльності.

Таке бачення структури іншомовної комунікативної компетентності обумовлює необхідність зміни мети, змісту, процесу та форми організації освітнього процесу з іноземної мови. Актуальною стає розробка спеціального методичного забезпечення, спрямованого на розвиток соціальної та професійної мобільності особистості засобами іноземної мови.

Як слушно зауважує Н. Насонова, основним завданням опанування іноземною мовою професійного спрямування у закладах вищої освіти

сьогодні є не тільки навчання студентів користування нею як засобом спілкування, а й використання іноземної мови в різних ситуаціях професійної мовленнєвої діяльності, адже ефективність навчання безпосередньо залежить від рівня його наближення до реальних умов життя [9, с. 243].

Сучасні вимоги національного, європейського та світового ринку праці до підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних розв'язувати професійні проблеми і завдання у реальних ситуаціях професійної педагогічної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і схильностей, стимулюють науковців до пошуку нових підходів до формування професійної компетентності майбутніх учителів. Також це зумовлює необхідність раціональної організації освітнього процесу із використанням інноваційних методів, засобів і форм навчання [5, с. 265].

Сьогодні науковці розуміють, що аудиторне навчання, так само як і дистанційне, має свої переваги та недоліки. Намагаючись збільшити переваги обох видів навчання та мінімалізувати недоліки, науковці почали поєднувати елементи цих двох освітніх середовищ. Ю. Триус, В. Кухаренко трактують «змішане навчання» як процес здобування освіти в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі впровадження і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання [4].

Г. Бевзо, В. Вишківська вважають, що змішане навчання можна розглядати як педагогічну ідею, яка інтегрує ефективність і перспективи інтеграції колективної роботи в аудиторії з провідними технологічними можливостями навчання у режимі он-лайн середовища. При цьому навчальна діяльність здійснюється і під безпосереднім керівництвом педагога, і самостійно [11, с. 130], скорочується кількість аудиторних занять за рахунок перенесення частини занять в електронне середовище. При цьому співвідношення аудиторної (традиційної) та віртуальної (електронної) складових може відрізнитися і залежить від великої кількості факторів: предметна область, вік слухачів, рівень їхньої підготовки, технічна інфраструктура для проведення навчання.

Зазначимо також, що у викладачів та студентів з'являється більше часу та можливостей для освоєння нових технологій, оскільки кількість он-лайн-занять збільшується поступово. Почергово розробляються і електронні курси. На початковому етапі впровадження інноваційних технологій достатньо оформлених текстових матеріалів, форуму, чату, системи тестування та системи обміну файлами.

Водночас, упровадження в освітній процес змішаного навчання дозволяє вирішити ряд завдань для усіх учасників освітнього процесу. Так, студенти отримують можливість: розширення освітніх

можливостей за рахунок збільшення доступності та гнучкості освіти, врахування індивідуальних освітніх потреб, а також темпу та ритму освоєння навчального матеріалу; реалізації індивідуальних навчальних планів та персоналізації освітнього процесу; стимулювання формування суб'єктної позиції, підвищення самостійності, соціальної активності, мотивації пізнавальної діяльності.

Викладачі, своєю чергою, отримують можливість: підвищення ефективності педагогічної діяльності з досягнення нових освітніх результатів; переходу від трансляції знань до інтерактивної взаємодії зі студентами, що сприяє конструюванню нових знань; підвищення кваліфікації. При цьому нові можливості сприяють інтенсифікації навчальної діяльності з метою економії часу для реалізації освітніх та культурних потреб.

Щодо технологічного аспекту змішаного навчання при формуванні іншомовної компетентності майбутніх учителів, слід зауважити, що традиційно воно складається з комбінації синхронних та асинхронних технологій навчання. При синхронній формі роботи викладач і студенти одночасно присутні в системі навчання і взаємодіють у реальному часі. Викладач може спостерігати за роботою студентів та виконувати функції консультанта та модератора. При асинхронній формі роботи викладач і студенти заходять в електронне середовище у зручний для них час. Накопичена статистика дозволяє викладачеві відстежувати роботу студентів, коментувати та пояснювати складні питання, створюючи «ефект присутності» [4]. Важливим є здійснення моніторингу процесу навчання у віртуальному середовищі за допомогою оцінки і самооцінки (тести, різні види питань), забезпечення контакту між викладачем і студентами, між студентами (чати, форуми і т. ін.). Електронне середовище надає різноманітні засоби комунікації, що передбачає активність кожного суб'єкта освітнього процесу, зростає кількість комунікативних контактів між самими студентами через різноманітну творчу діяльність. Цінність змішаного навчання полягає в тому, що воно дозволяє створити нелінійну модель навчання, де немає жорсткої запрограмованості, обмежень у часі, у змісті та у використанні технологій. А головною функцією викладача стає супровід діяльності студентів і створення сприятливих умов для здійснення успішної навчальної діяльності, формування умінь управління процесом навчання, стимулювання інтересу, мотивації до засвоєння мови, допомога в засвоєнні та творчому пошуку [7, с. 73]. Викладач підтримує і розвиває особистість студента, а відносини між ними будуються на принципах співробітництва та спільних ініціатив [11, с. 129].

В умовах змішаного навчання студенти отримують можливість формувати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до бачення своїх освітніх

перспектив. Тому змішане навчання стає особливо актуальними затребуваним в силу тенденції до підвищення питомої ваги самостійної індивідуальної роботи студентів з засвоєння знань, що відповідає сучасним європейським освітнім традиціям [7, с. 74].

О. Мінєєва доводить, що використання технології змішаного навчання у викладанні іноземних мов у ЗВО дозволяє викладачеві використовувати широкий набір форм, методів та засобів навчання, щоб розширювати можливості навчання та оптимізувати процес формування іншомовної комунікативної компетентності студентів за рахунок:

- урахування індивідуально-психологічних особливостей та стилів навчання студентів (змішаний підхід особливо доречний для вивчення іноземної мови, оскільки навчальний матеріал може бути представлений не тільки в друкованому вигляді, а й в аудіо- та відео- форматах, що сприяє більш ефективному сприйманню та засвоєнню;

- поглибленого вивчення матеріалу. Сприймання іноземної мови на слух зазвичай викликає підвищені проблеми, зокрема і психологічні. Відео- та аудіо- тексти в електронному варіанті студенти можуть дивитися або слухати необмежену кількість разів, що допоможе розібратися з найбільш складними фрагментами навчального матеріалу;

- застосування інтерактивної мультимедіа інформації, доступ до якої здійснюється через відео-, аудіо- тексти та графіку, що підвищує розуміння значущості змісту навчання;

- збільшення часу на міжособистісне спілкування під час аудиторних занять. Змішане навчання дозволяє відводити більше часу на комунікацію іноземною мовою, обговорювати цікаві та важливі теми курсу із застосуванням знань та вмінь, відпрацьованих та закріплених в електронному середовищі. Актуальними при цьому стають активні методи навчання (дискусії, «круглі столи», презентації, рольові та ділові ігри), що імітують реальну комунікацію;

- підвищення рівня мотивації студентів до вивчення іноземної мови, адже нинішні студенти є представниками цифрового покоління (Digital Natives) – людей, які звикли отримувати інформацію через цифрові канали та живуть у світі смартфонів, комп'ютерів, цифрових та Інтернет- технологій [6, с. 117].

Вище сказане дає підстави стверджувати, що навчання майбутніх учителів засобами змішаного навчання являє собою інноваційну організацію освітнього середовища, яке надає доступ до інформаційних ресурсів, підтримує зв'язок між суб'єктами освітнього процесу, створює тим самим умови для його індивідуалізації, посилює пізнавальну мотивацію, сприяє формуванню навичок самостійної діяльності майбутнього фахівця та надає змогу не переривати освітній процес у випадку непередбачених ситуацій.

Висновки. Іншомовна комунікативна компетентність, яка розуміється як здатність і готовність застосовувати іноземну мову для практичних цілей соціальної взаємодії, займає особливе місце у складі професійних та загальнокультурних компетенцій сучасного фахівця. Практичне володіння іноземною мовою не лише значно розширює можливості комунікації та, як наслідок, збільшує сферу професійної діяльності, а й несе величезний когнітивний потенціал, відкриває доступ до іншомовних інформаційних ресурсів, «міжнародного банку» інтелектуальних цінностей.

У перспективах подальших досліджень – теоретичне обґрунтування та розробка практико орієнтованих блоків індивідуалізованих завдань з оволодіння іноземною мовою для сервісів дистанційного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар Г. О. Іншомовна професійна компетентність майбутніх фахівців педагогічного профілю як теоретична проблема. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2019. № 182. С. 58-61.
2. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : збірник наукових праць. Львів, 2012. С. 158-160.
3. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Харків, 2010. 21 с.
4. Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л. Теорія та практика змішаного навчання. Харків, 2016. 284 с.
5. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-каліф. рівня «магістр»] / Бігич. О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.
6. Минеева О.А., Ляшенко М.С. Смешанное обучение как средство интенсификации обучения. *Балтийский гуманитарный журнал*. 2019. Т. 8. № 4(29). С. 115-119.
7. Розанова Я. В. Технология ротационной модели метода смешанного обучения в неязыковом вузе. *Научно-педагогический журнал Magister Dixit*. 2014. № 2. С.70–76.
8. Секрет І. В. Іншомовна професійна компетентність. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc/Sekret.pdf>
9. Насонова Н. А. Передача інформації в процесі вивчення іноземної мови. *Проблеми гуманізму і освіти* : зб. матеріалів науково-метод. конф. Вінниця : Універсум, 2002. Т. 2. С. 241-243.
10. Шишигина Я.А. Исследование содержания и структуры иноязычной коммуникативной компетенции. *Язык и текст*. 2020. Том 7. № 3. С. 70–78.
11. Bevzo G., Vyshkivska V., Titarenko I. Blended Learning: Features of Application in the Modern Educational System. Intellectual Archive. Toronto: Shiny Word. Corp. (Canada). 2021. Vol. 10. No. 4. Pp. 124-133.